

LA TRADUCCIÓ DE LA FRASEOLOGIA CASTELLANA EN ELS DICCIONARIS CASTELLÀ-VALENCIÀ RECENTS

1. La meua comunicació parteix d'una experiència prèvia: dedicar-me durant cinc anys a traduir textos literaris, en prosa i en vers, del castellà al valencià, per a la Institució Alfons el Magnànim de València, i estudiar contrastivament el doblatge de pel·lícules per a TV3 i TVV. Han estat un total de 26 volumets de 30 pàgines i més de 30 films. Aquesta tasca m'ha fet comprovar dos fets:

a) Que els millors diccionaris castellà-català, especialment el de l'Enciclopèdia Catalana (EC), ed. 1985, i el d'Edicions 62, ed. 2003, no tenen prou en compte la realitat lingüística valenciana, ja que es troben a faltar lexemes valencians clau i especialment la fraseologia pròpia de la nostra varietat. Per a mi el diccionari de l'EC ha estat sempre la primera font consultada, però en una gran part de casos les solucions no em servien per a fer la traducció en els principis literaris i lingüístics més adequats per a un públic especialment valencià.¹ És el mateix que

1. La traducció d'una obra literària, al meu parer, per a tindre èxit ha de seguir dos principis:

a) Un de literari: S'ha de mantindre l'esperit, la intencionalitat, el contingut, el ritme i les metàfores de l'obra original. Fer, per exemple, que el lector tinga la sensació que llig un mateix autor tant si el llig en castellà com si el llig en valencià, cosa fàcilment comprovable per a un valencià que coneix les dues llengües i que viu una realitat cultural i extralingüística compartida amb els castellanoparlants. Per tant s'ha de conservar el significat contextual exacte, sempre respectant la literalitat del text original i només canviant el que siga necessari per aconseguir el mateix sentit connotatiu. Això m'ha portat a seleccionar unes expressions en detriment d'altres. Per exemple, la traducció de *chupito a chupito* ha estat «colpet a colpet», preferible a la forma més general, però poc expressiva per a nosaltres: «xumet». O *en poner un Sambenito*, encara que s'accepta normativament «sambenet», queda millor rescatar un mot local, documentat ja al segle XVIII per Carles Ros, i usar 'càguila' o 'llufa', o *poner el grito en el cielo/se'n pujava a la figuereta* (més expressiva que «posar el crit en el cel»), o *zampársela/se l'engoliria* en un tres i no res.

b) Un altre de lingüístic: A l'hora de triar el model lingüístic de la llengua de la traducció s'ha de tindre sempre present la realitat sociolingüística de la zona del destinatari majoritari de la traducció. Una traducció pensada, sobretot, per a valencians, feta des de València, ha de tindre dos objectius: revaloritzar el paper literari del valencià en els ambients que el parlen però no el lliguen, i elevar a categoria literària un conjunt de vocables considerats populars, i fins i tot localismes, que tenen una llarga vida patrimonial, que són insubstituïbles per l'entramat semàntic i connotatiu que han creat. Per això, s'ha d'emprar l'estàndard valencià i no el d'altres territoris de la llengua compartida. Això obliga a usar una sèrie de formes que per a un lector ensinistrat o acostumat a llegir

passa amb el magnífic *Diccionari de locucions i frases fetes* de Joan Martí i Joana Raspall, Edicions 62, 1984, que no arreplega les locucions i frases valencianes.

b) Que els vocabularis i diccionaris valencià-castellà, castellà-valencià cada vegada estan més atents a incorporar-hi lexemes particulars i especialment fraseologia pròpia, de manera que si comparem el *Diccionari valencià Escolar*, de Ferrer Pastor (1994), sense locucions, amb el *Diccionari d'aula* de Bromera (2006), trobem en aquest últim una major presència de valencianismes i especialment de locucions. En concret, el *Diccionari Gregal-Tabarca* de Vicent Pasqual de 1987 ja n'era un bon avanç, però encara era deutor del *Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana*; el *Diccionari Voramar* de 1998 augmenta la proporció de locucions valencianes al costat de les catalanes generals, poant igualment del *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* de 1995, i el *Diccionari Escolar Bromera* de 2005 avança amb la presència valenciana en un grau ja molt òptim. Tant està assumida hui la necessitat de registrar i vehicular les paraules i frases fetes de la varietat valenciana dins de la llengua catalana que el *Diccionari d'aula* citat, a pesar de la seua extensió, amplia i registra bona cosa de modismes valencians.

Aquesta realitat lexicogràfica feta d'acord amb la doctrina del policentrisme convergent defensat per Francesc de Borja Moll i Manuel Sanchis Guarner, a l'empara de la mateixa doctrina de l'IEC i del DIEC de 1995, iniciada a València per Francesc Ferrer Pastor i Josep Giner en el *Diccionari de la Rima* de 1956, auspiciada literàriament per Enric Valor i els escriptors actuals, des de Josep Piera a Toni Cucarella, i vehiculada hui per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, presenta dos problemes que encara estem a temps de solucionar:

a) que cada zona decidisca potenciar unes expressions pròpies —en tot cas, sempre seran menors que les generals— i bandege les altres en el sistema

---

pot xocar amb la seua llengua literària. De fet és el nou paradigma lingüístic que viu València des de fa anys, usat per escriptors i MMCC, més acostat al parlar del carrer i a la tradició valenciana, però sempre tenint present l'existència de models establits per la tradició ja que normalment la literatura moderna es basa o es bastix sobre textos anteriors. La idea és combinar el valencià literari i el català general. Per això s'han d'usar molts sinònims en *variatio* sinonímica tal com ho feien els clàssics en les traduccions, per a fer entenedor el text a tots i perquè tots se senten a gust.

Jo no crec el que diuen la major part de teòrics de la traducció, que no s'han de barrejar les formes lèxiques de diferents territoris de fora o de dins del País Valencià. A l'enrevés, crec que és necessari fer-ho per disposar amplament d'un model lingüístic participatiu on tot tinga la mateixa categoria i el mateix ús, que el temps i el gust estètic i personal ja s'encarregarà de posar cada cosa en el seu lloc. Si no, sempre el valencià serà secundari i de menys categoria en l'àmbit lingüístic valencianocatalà al qual pertany. D'altra banda, una gran part del lèxic que alguns mal informats pensen que és català perquè no és corrent a la ciutat de València, encara viu en zones com Elx, la Vall d'Albaida o el nord de Castelló, i per tant també és valencià. Sempre he usat un mot o l'altre a consciència, i espere que encertadament.

Sempre he intentat que ambdues realitats, la literària i la lingüística, actuaren conjuntament i que l'una no destacara per damunt de l'altra, que no hi haguera estridències que impediren captar l'important en l'obra literària: el suggeriment al lector i el plaer estètic d'aquest.

escolar, en els MMCC i en la literatura sense que les altres zones puguen conèixer-les almenys de manera passiva i interdialectalment. Aquesta situació no és òptima perquè entrebanca el fet natural d'un sistema on tots puguen conèixer les expressions de tots i que al pas dels anys de la pugna entre geosinònims usats indistintament puguen triomfar-ne uns sobre altres a partir dels escriptors i de les relacions lingüístiques entre tots.

b) que la tendència a usar locucions particulars porte a considerar al mateix nivell en un diccionari totes les locucions, tinguen l'abast geogràfic, l'antigor o l'ús literari que tinguen, i passen els nostres diccionaris de no portar expressions a portar-ne una quantitat arreplegada sense criteris acceptables, només d'acord amb els coneixements territorials dels autors.

La solució que hi veig, però, no és encorsetar l'ús i l'arreplega de locucions tradicionals —pensem que els canvis de formes de vida estan fent envellir i perdre centenars de fraseologismes arrelats a la terra i a la manera de viure i que per contra els jòvens n'estan creant o prenent d'altres llengües sense parar, i que per tant és una benedicció que es registren en els diccionaris, se'n facen corpus i es reciclen—, sinó arreplegar-les i després fer unes propostes generals de lematització i estandardització d'acord amb la combinació de criteris com documentació antiga, abast territorial i tradició literària, els mateixos criteris que s'usen per a elevar a categoria normativa un mot. I per això voldria fer veure hui ací davant d'un públic especialitzat en literatura i en fraseologia la necessitat urgent de mampendre un diccionari complet de les locucions i frases fetes de tot el nostre territori. Per a això comptem amb més gent preparada que mai i amb més recursos: l'IEC, l'AVL i la Universitat de les Illes Balears en podrien encapçalar la tasca, que a més serviria per a estretir més entre tots els nostres llaços de germanor i d'interessos comuns al voltant de la llengua.

La pregunta que vull contestar és la següent: ¿Amb els diccionaris actuals es poden acomplir els dos principis seguits per mi, tant per al lector com per al traductor? Crec que hui es pot començar a contestar que sí, com ho intentarem demostrar a continuació, però encara estem molt lluny de poder trobar en els diccionaris el lèxic que incorporen a la llengua literària comuna els escriptors nord-occidentals o els valencians.

2. ANÀLISI DE LA TRADUCCIÓ DE LA FRASEOLOGIA VALENCIANA

He seleccionat 200 expressions valencianes usades pels nostres escriptors i per mi com a traductor i les he traduït al castellà. Posteriorment, he fet la faena de comprovar com han estat traduïdes en els diccionaris següents: *Diccionari*

castellà-català de l'EC, 1985, *Diccionari Gregal-Tabarca*, 1987, *Diccionari Voramar valencià-castellà*, 1998, *Diccionari escolar Bromera*, 2005, *Diccionari d'aula de Bromera*, 2006,² i també el *Diccionari castellà-valencià d'Edicions* 62, 2003.

Per exemple, la locució 'sord com una rella' *estar sordo como una tapia*: EC-*más sordo que una tapia* fig. fam. sord com una tàpia / Gregal = / Voramar *col.l.* sord com una tàpia (o com una rella o com una campana) / Bromera *Escolar sordo como (o más sordo que) una tapia* sord com una campana (o com una tàpia, o com una rella, etc.) / Bromera d'Aula (II) no en diu res. (Noteu que EC i Gregal coincideixen, mentre que en els darrers treballs ja hi afegixen les formes usuals valencianes. També s'hi podrien afegir més expressions vives de la llengua, com ara *com una pe-rola* —que arreplega Raspall-Martí.)

De la lectura i buidatge dels diccionaris, he seleccionat a la fi un corpus de 90 frases castellanques, amb variació, que poden ser traduïdes, segons els diccionaris, per més de 400 expressions diferents, d'acord amb la casuística següent:

a) Coincidència total entre tots els diccionaris consultats. Exemples:

Camisa: meterse en camisa de once varas ficar-se on no el demanen (on no li importa), ficar-se en bucs / ficar-se on no el demanen (o no li importa) / ficar-se on no el demanen, ficar-se en bucs / ficar-se on no li importa, ficar-se en bucs / ficar-se on no el demanen.

Codo: hablar por los codos xerrar pels colzes, parlar pels descosits / *hablar (o reír) por los codos* fig. xarrar (o riure) pels colzes / parlar pels descosits (o per les butxaques) / xarrar pels colzes, parlar pels descosits / (II) xarrar pels descosits.

b) Coincidència dels diccionaris valencians en oposició als catalans. Per exemple, en les locucions introduïdes pels mots *cabezada*, *camilla*, *clavo ardiendo*, *colgar el sambenito*, *en cuclillas*, *hacer novillos*, *pegarse como una lapa* i *mano de santo*. Exemples:

Clavo: agarrar-se a un clavo ardiendo agafar-se a la taula de salvació / agafar-se (o agarrar-se) a una paret llisa / agafar-se a una paret llisa / agafar-se a una paret llisa.

Camilla: mesa camilla llitera / tendur, llitera / tendur m. taula de braser / (per *mesa*: taula camila, tendur). Les formes noves valencianes són usades

2. L'exposició de les frases tretes dels diccionaris sempre segueix el mateix ordre: Diccionari Enciclopèdia Catalana (EC), Gregal-Tabarca, Voramar, Diccionari Escolar Bromera i Diccionari d'aula (II). En els casos que aporta novetats al DEC, s'hi afeg la lligó del Diccionari d'Edicions 62 (Dicc62). Els exemples de cada diccionari van separats per una /. Quan les lliçons són les mateixes que les del diccionari anterior hi posem el signe =. Si la frase no hi és posem un guió. Usem les sigles cast.-cat. i val.-cat. per no fer-nos repetitius.

per tots els literats valencians i fins i tot *tendur* ha entrat al DIEC per la seua utilitat.

c) Necessitat de relacionar diverses entrades del diccionari per copsar totalment el sentit de les traduccions ja que cada autor introdueix les locucions sota un lema diferent, o no escriu les mateixes expressions sinonímiques. Exemples:

Abundancia: en *abundancia* en abundància, a dojo, a doll (a dolls), a cabassos, a gavadals, a feixos, a munts, com pluja menuda (no hi posa 'balquena' però sota 'balquena' 'en abundància'); (*a porrillo*) a dojo, a raig fet, a manta, a balquena, a betzef, a desdir / sota *a porrillo* (*en abundancia*) a manta, a dojo, a balquena, a raig fet, a betzef, a desdir / en abundància, a balquena, a desdir, a bondó, a caramull (o coromull), a dojo (*a porrillo*) loc adv *coll.*, a dojo, a manta, a balquena, a desdir, a raig fet, a betzef / (*a porrillo*) a manta, a dojo, a raig fet. Podríem afegir-hi el valencià *alamon*.

Reliquia (*de una enfermedad*): relíquia / sota *reliquia* res, però en 'recialla' (part valencià-castellà) (allò que resta d'una cosa passada) *resto*, *reliquia* (dolor o xacra que resulta o queda com a residu d'una malaltia), *secuelas*, *achagues* / (*secuela*) recialla; (*cosa vieja*) relíquia / relíquia (no especifica res); en la part val-cast, recialla *resto* (m).

Secuela: seqüela *achaque* (*reliquia de una enfermedad*), xacra, infermetat, alifac / seqüela, xacres (per la part val-cast, no entra 'alifac') / (*de una enfermedad*) seqüela, recialla, ròssec Med. xacra, alifac / seqüela / (II) seqüela, recialla, alifac, xacra.

d) Els diccionaris Bromera, els més moderns, són els més rics en locucions peculiars valencianes, ja que són fills d'una època de mentalitat més valencianitzadora. Exemples: *ancho*, *culo*, *bien*, *frente*...

Ancho: *a sus* / (*mis*) *anchas* a gust, a pler, a tot plaer / a gust, a tot plaer / com peix a l'aigua, a pler, al seu grat, a la regalada / a la dula, a lloure (II) a gust, a la dula, a lloure.

A la buena de Dios-*corretear* 'a la dula': *corretear los niños* belluguejar, a la bona de Déu / a la bona de Déu, a la babalà, engegant-les sense engaltar / vagarejar, rondar (*sense frase*).

Bien: *más bien* més aviat / = / = / més prompte, més aïna (o aïnes), més aviat / (II) més aïna, més prompte.

En especial el Diccionari d'aula de Bromera (II), que introdueix formes com baquetejar-se de riure's (*carajada*), a hora horada (*a última hora*), posar-se en un vectigal (*trapicheo*). Exemple:

A todo correr (*o a más correr*) a més correr / comes ajudeu-me / cametes ajudeu-me (*o cametes al cul, o cametes em valguen*) (II) comes ajudeu-me, cametes em valguen, a tota virolla.

e) Bromera també és el diccionari que accepta frases generals més populars, com ‘cagalló per séquia’ i ‘fer un barret’. Hi trobem locucions no acceptades fins ara com *saber mal* ‘saber greu’, o variants formals discrepants del DIEC, crec que correctament perquè solen ser les formes etimològiques tradicionalment presents en el valencià. Exemple:

Saber mal (*causar enfado*) empipar, rebentar; (*causar disgusto*) saber greu / saber greu (o mal); rebentar, empipar / saber greu, saber mal, recar / saber greu (o mal) (II) saber mal (o greu).

f) En els diccionaris s’observen moltes variants formals de dos tipus: —adaptacions de variants segons dialectes. Exemple:

A trancas y barrancas, ‘a espentes i redolons’: a empentes i rodolons / = / a empentes i redolons / a espentes i redolons, a trossos i mossos (II) a espentes i redolons.

—variants d’un lema dins del mateix dialecte que no aporten res, i que les institucions normatives haurien de treballar per corregir. Per exemple, en Gregal l’entrada *gosades* remet a *ausades*; en Voramar *gosades* té entrada pròpia: *a gosades*, loc. adv. (*ausades*) *seguro, vaya que sí, ya lo creo*. Bromera ja es decanta per la forma més defensable, *ausades*, i contra les variants *agosades* (usada per escriptors com Cucarella, Lozano o Olivares i de major extensió) i *a osades* (proposada per Eugeni Reig, local de l’Alcoià). Exemple:

Cuclillas: *ponerse en cuclillas* asseure’s a la gatzoneta / loc. adv. Emponnat (o aponat) / a la gatzoneta / a la gatzoneta, aponat, emponnat / a la gatzoneta (II) a la gatzoneta, aponat, ajocat.

Troblem *emponnat* o *aponat* en Gregal, Voramar i Bromera, però Bromera II sembla que ja es decanta per *aponat*.

g) En els diccionaris trobem dos problemes d’equivalència:

—Un d’interdialectal, que fa que moltes vegades no sapiem quina és la correspondència entre els dos dialectes. Per ex. *ausades* i *Déu n’hi do* són sinònims perfectes i així ho registra Bromera, però en canvi pels exemples de la part valencià-castellà (*ausades* ciertamente), no és fàcil esbrinar-ho, ja que aquest n’és només un dels sentits.

Nada: *abí es nada* Déu n’hi do!, Déu n’hi doret! / (sota *abí*: *abí es nada*) Déu n’hi do / = / *ausades!*, Déu n’hi do! (II) *ausades!*, quasi res porta el diari, Déu n’hi do.

Ver: *¡Hay que ver!* Ja està bé, quina barra (protesta); Déu n’hi do (admiració) / / ja està bé, ja n’hi ha prou; Déu n’hi do, Déu n’hi doret / ja està bé. En EC, part català-castellà (sota ‘Déu’), ‘Déu n’hi do’ presenta quatre sentits: ‘molt, importància, indignació o sorpresa, admiració’.

—Un altre de més tècnic, que fa que els lemes d’una part no tinguen cor-

respondència en l'altra, i això obliga a visitar les dues parts, cast.-val. i val.-cast. Exemple:

Jugar al escardillo: (luz reflejada) rateta (sota lluernia) fer lluernia hacer la ratita (no té entrada per ratita ni rata); en el cat-cast: fer la rateta (amb un mirall) jugar al escardillo, hacer la rata (o ratita) / escardillo o ratita, no hi són, però sí en val.-cast.: fer la rateta hacer la ratita, jugar al escardillo / escardilla o escardillo. Aixardell, eixartell (no frase), sí en val-cast. / no en castellà, sí en val.-cast., fer la rateta jugar al escardillo.

Lluerna només és registrada per l'EC.

b) El contacte entre el valencià i el castellà ha fet que el valencià haja bandejat expressions pròpies i les haja substituït per imitacions del castellà. Mots i locucions com *més o tan aïna* hui han estat acceptats pels nostres literats, però d'altres no, cosa que dificulta la seua recuperació. Exemples:

Capa: andar (o estar, o ir) de capa caída anar de baixa, anar a (o de) mal borràs / / fig. *coll.* anar de (o a) mal borràs, anar de corcoll; (*chochear*) repapiejar, caduquejar / anar de mal borràs, anar de caiguda / (II) anar de caiguda,³ anar de mal borràs, anar a recules.

Retortero: andar (o ir) al retortero FIG. fam. (*ocupado*) anar de bòlit (o de cul); (*ansioso*) frisar per, fondre's per; *llevar (o traer) al retortero* FIG. fam. (*dominar*) tenir dins el puny, tenir ficat a la butxaca, fer ballar com una baldufa (o com un putxinelli, o com una titella), (*baquetear*) fer anar d'Herodes a Pilat, fer anar com una pilota / (*andar*) anar de bòlit, anar de cul; *llevar (o traer) (dominado)* tenir dins la butxaca, tenir dins el puny; (*ir de un lado a otro*) fer anar com una pilota, fer anar d'Herodes a Pilat / (*andar*) anar de bòlit (o de cul); *llevar (o traer)* fer anar com una pilota, fer anar d'Herodes a Pilat; (*dominado*) tenir dins la butxaca (o dins del puny) / *andar (o ir) de retortero* anar de cul, anar d'Herodes a Pilat / (II) anar de cul.

En els dos casos usem les expressions valencianitzades: *anar de capa caiguda* i *dur al retroteo*. Els diccionaris ens donen moltes formes sinònimes per a usar, però mai no són exactament igual per a un usuari perquè les expressions van associades a experiències vitals.

i) En molts casos les equivalències entre valencià i castellà que arregen els diccionaris no entre frase i frase sinó entre frase i mot o mot i frase. Exemple:

pedazo de alcornoque tros de quòniam / tros d'ase (sota *alcornoque*): tros de quòniam / tros de quòniam / (*pedazo de alcornoque (o de animal o de bruto)*) un tros d'ase (o d'animal) (II) cap de suro, tros d'ase.

3. Joan Coromines usa en el seu DECat «anar de capa caiguda» com a expressió normal.

j) Una recollida per les terres valencianes ens mostra que al costat de les expressions registrades pels diccionaris en tenim moltes d'altres, algunes potser més genuïnes o més extenses, que encara no s'han estandarditzat. Això em porta a recordar algunes formes recuperades pels nostres escriptors que manquen en els diccionaris, com ara *alamon* (*abundancia*), *caporutxo* (*capricho*), parlar foradat (*hablar por hablar*), pegar un bolet (*dar un chasco*), anar de corruixes (*ir de arrebat*), tard o enjorn (*tarde o temprano*). Per exemple:

Casa de tócame Roque: can Seixanta / / sota Seixanta: ser (o semblar) can fig. coll., *ser o parecer la casa de tócame Roque*/can garlanda (II) can Garlanda, casa de bojós. Hi podríem afegir: ser un Carraixet, ser l'any deu.

Vela: *estar a dos velas* Estar en la misèria (o sense un xavo) / / *estar* (o *quedarse*) a dos velas fig. estar (o quedar-se) en la misèria / *estar a dos velas* estar pelat (o arruïnat), no tindre ni un gallet (II) estar pelat, no tindre ni un gallet. Hi podríem afegir: quedar-se a mitjan o mitjan requesta (*quedarse a dos velas*) —usada ja en la *Rondalla de rondalles*.

3. CORPUS SELECCIONAT

Cubierto: a *cubierto* a (o sota) cobert, a aixopluc, a recer / loc adv, a cobert / (*resguardado*) a cobert, sota cobert, a recer / a cobert (o a sota cobert), a l'abric, a redós (II) cobert (*sense frase*).

Abundancia: en *abundancia* en abundància, a dojo, a doll (a dolls), a cabassos, a gavadals, a feixos, a munts, com pluja menuda (no posa 'balquena' però, en la part val-cast, sota 'balquena' 'en abundància'); (*a porrillo*) a dojo, a raig fet, a manta, a balquena, a betzef, a desdir / (sota *a porrillo* (*en abundancia*) a manta, a dojo, a balquena, a raig fet, a betzef, a desdir / en abundància, a balquena, a desdir, a bondó, a caramull (o coromull), a dojo (*a porrillo*) loc adv coll., a dojo, a manta, a balquena, a desdir, a raig fet, a betzef / (*a porrillo*) a manta, a dojo, a raig fet. El Dicc62 introdueix en cat-cast. *a caramull* 'en copete', mot cast. sense entrada.

Acabar: *acabar mal* acabar malament; tenir mal acaball / acabar malament / /. No arplega la locució *acabar com Camot*.

Acuerdo: *ponerse de acuerdo* posar-se d'acord, restar d'acord/posar (o posar-se) d'acord / posar-se d'acord / 'parer', 'juí', 'trelat', 'seny', 'record' (*sense frase*).

Ancho: a *sus* / (*mis*) *anchas* a gust, a pler, a tot plaer / a gust, a tot plaer / com peix a l'aigua, a pler, al seu grat, a la regalada / a la dula, a lloure (II) a gust, a la dula, a lloure. El Dicc62 no introdueix la frase ni tampoc *dula* en la part cat-cast.

Arrebato: (*arranque*) rampell, rauxa / (*impulso súbito*) rampellada, rampell, rauxa / (*impulso súbito*) rampell, rauxa / (*deseo pasajero y caprichoso*)

- ramalada, rampellada, rampell (II) ramalada, rampellada. No hi és 'corruixes'. Al Dicc62, *arrebato* 'arravatament'.
- Berrinche*: *coger un berrinche*; (*rabieta*) enrabiada, cop de geni, (*disgusto*) enrabiada, disgust / agafar un botó (o un batistot) / sota *rabieta* rabio-la, botó, rebequeria, marraneria / agafar un botó (o un batistot) (II) agafar un botó. Al Dicc62 hi ha *berrinche* 'enrabiada', però en la part cat-cast. porta com a entrada (botó) *rabieta*, *berrinche*.
- Bien*: *más bien* més aviat / = / = / més prompte, més aïna (o aïnes), més aviat (II) més aïna, més prompte.
- Bocado*: *a bocado limpio*, *con intensidad* a mos redó; *a porrazo limpio* a garrotada seca / *a puñetazo limpio* a punyada seca. Sí, en val.-cast. a mos redó *a bocado limpio* / *detrás de nombres para intensificar* (*disparo*, *empujón grito*) 'sec'; a mos redó / *comer a bocado limpio* menjar a mos redó (II) en val.-cast. 'mos redó' *a bocado limpio*.
- Cabal*: *estar en sus cabales* ésser en bon seny, estar en el seu seny; *no estar en sus cabales* no ésser-hi tot / *estar en sus cabales* tenir tot el coneixement (o el coneixement complit), estar en el seu seny / *no está en sus cabales* col.l. No hi és tot, li falta un bull (o un regó o una mamadeta), estar tocat de l'ala o del bolet / *no estar en sus cabales* estar tocat de l'ala (o tindre un perdigó a l'ala), faltar (a algú) un bull (o un regó) / (II) =.
- Caballito*: *caballito del diablo* (*insecto*) espiadimonis, cavall de serp / libèl·lula, parot (o parotet), damisella / espiadimonis, pixaví / parotet, cavallet, espiadimonis.
- Caber*: *no caber en sí de gozo* no cabre a la pell de goig (o d'alegria) / no caber a la pell de goig / no cabre en la pell de goig (o d'alegria o de satisfacció). Al Dicc62, 'no cabre a la pell'.
- Cabeza*: *traer a alguien de cabeza* fr, anar de cul a algú / / col.l., fer anar de cul / fer ballar (a algú) el cap, fer anar (algú) de cul (a II, com *cgalló* per *séquia*).
- Cabezada*: *echar una cabezada* fer una becaina (o una beca) / fer una becada (o becaina) / fer una becada (o becaina) / fer una becada, fer una beca / (II) becaina. Al Dicc62 *cabezada* 'capcinada' i *dar cabezadas* 'capcinejar'.
- Cabo*: *estar al cabo de la calle* (o *al cabo de cierto asunto*) fig., estar al corrent d'una cosa / saber de quin mal s'ha de morir / fig. col.l., estar al corrent / estar al corrent, saber de quin mal s'ha de morir.
- Cacha*: *hasta las cachas* fig. fam, fins al coll / fins al coll / - / -
- Cachondeo*: *armar cachondeo* fer conya, fer (o armar, o moure) gatzara / - / col.l. (*juerga*) xivarri, rebombori / col.l., (*desorden*) merder, desgavell / fer conya / (II) burla, broma.
- Caída*: *a la caída de la tarde* - / loc adv, a poqueta (o boqueta) nit, al caient de la tarda / al caient de la vesprada / a poqueta nit, hora baixa, al primer foscant (II) a poqueta (o a boqueta) de nit.
- Cal*: *cerrado a cal y canto* fig. tancat i barrat / tancat i barrat / tancat amb

- pany i clau, tancat i barrat / tancat i barrat (II) tancat amb pany i clau. Al Dicc62, 'sòlid'.
- Cala*: *cala* (primer trozo) tast, tatx; *caladura* (de un melón) tast, tatx / tast / tast, tatx / (primer trozo) tast, tatx. S'hi podria afegir: 'assajar un meló'.
- Camilla*: *mesa camilla* llitera / tendur, llitera / tendur m. taula de braser / – (En *mesa camilla* taula camila, tendur). El Dicc62, en la part cat-cast, du l'entrada tendur *mesa camilla*.
- Camisa*: *meterse en camisa de once varas* ficar-se on no el demanen (on no li importa), ficar-se en bucs / ficar-se on no el demanen (o no li importa) / ficar-se on no el demanen, ficar-se en bucs / ficar-se on no li importa, ficar-se en bucs.
- Capa*: *andar* (o *estar*, o *ir*) de *capa caïda* anar de baixa, anar a (o de) mal borràs / – / fig. col.l. anar de (o a) mal borràs, anar de corcoll; (*chobear*) repapiejar, caduquejar / anar de mal borràs, anar de caiguda / (II) anar de caiguda, anar de mal borràs, anar a recules.
- Capricho*: *a capricho* a lloure, a gust, a caprici / capritx, caprici (*no frase*) / a lloure, a caprici / capritx, caprici (II) capritx (o capritxo), caprici (*no frase*). S'hi podria afegir 'caparutxo'.
- Carajo*: ¡*carajo!* carall!, carai! / ¡*carajo!* carall, carai / carall, carai / *enviar al carajo* enviar a pastar fang (o allà on brama la tonyina, o a pondre) / (II) enviar a pastar fang (o a fer la mà); *no valer un carajo* no valdre ni un gallet (o un pet de conill, o de porc), no valdre ni un gallet (o una aguileta, o un quinzet).
- Carcajada*: *reírse a carcajadas* petar-se de riure, riure per les butxaques / pixar-se (o caragolar-se, o petar-se) de riure, riure per les butxaques / petar-se (o trencar-se o pixar-se o caragolar-se) de riure / pixar-se (o petar-se) de riure / (II) pixar-se (o baquejar-se) de riure. El Dicc62 registra: *soltar una carcajada* 'esclafir en una riallada'.
- Carrera*: *a la carrera* a corre-cuita, a cuita-corrents / (*corriendo*) corrent; (*con rapidez*) corrents, a corre-cuita, a cuita-corrents / corrents, a corre-cuita, a cuita-corrents / a la carrera, a corre-cuita.
- Casa de tócame Roque*: can Seixanta / – / (sota 'seixanta') ser (o semblar) can fig. col.l., *ser o o parecer la casa de tócame Roque* / can garlanda / (II) can Garlanda, casa de bojós. Hi manquen formes com 'carraixet', l'endeu. El Dicc62 registra en la part cat-cast. 'carraixet' *desorden, confusión*.
- Cascajo*: *estar hecho un cascajo* fig. fam, estar fet un cataplasma, ésser una carronya / ser una carraca / col.l. (*persona estropeada*) cataplasma, carronya, f. carraca f / col.l., (*cosa vieja*) carraca f. / (*decrèpito*) cataplasma, carraca.
- Casilla*: *sacar a uno de sus casillas* fig. fer sortir (algú) de polleguera / traure (o fer sortir) de polleguera / traure (o fer eixir) de polleguera, traure de fogó / fer eixir (algú) de polleguera, fer traure (a algú) les anguiles del cabàs / (II) fer eixir de polleguera.

- Cháchara*: *estar de cháchara* fer petar la claca, fer-la petar / xarrameca, taralla (*no frase*) / = / fer un barret / (II) (sota 'barret') fer un barret *estar de palique, estar de cháchara*.
- Chanchullo*: *andar en chanchullos* estar ficat en tripijocs / martingala, tripijoc (*no frase*) / tripijoc, martingala / martingala, tripijoc.
- Chasco*: m (fam.) moc, perboc, miquel, pebrot, rebuf. *Me han dado un chasco* m'han clavat un moc; *se ha llevado un chasco* se n'ha endut un desengany / moc, perboc, miquel; desengany / miquel, moc, perboc, rebuf; desengany / (II) desengany (*no frase*), 'bolet'. El Dicc62 porta 'moc', 'miquel', i en la part cat-cast. 'bolet' en el sentit de 'clatellada'.
- Chaveta*: *perder la chaveta* fig. fam. perdre la xaveta (o el seny o l'oremus) / perdre la xaveta (o el coneixement, o el seny, o l'oremus) / fig. *coll.*, perdre la xaveta, anar-se'n com una carabassera / *perder la chaveta* perdre la xaveta, perdre el cap / (II) xaveta (*sense frase*). El Dicc62, en la part cat-cast. registra 'perdre la xaveta' *perder la chaveta*.
- Chiripa*: *por chiripa* (o *por pura chiripa*) per xamba (o per casualitat) / xamba, sort (*no frase*) / per xamba, per miracle / per miracle.
- Chupar*: *¡chúpate esa!* fig. fam. fort!, massa poc! T'està (o li està) bé. Beu-te aquest ou, que l'altre es cou! / – / Veges si t'agrada!, Beu-te aquesta (o aquest) ou! / Encara et passa poc!, Veges si t'agrada!
- Chupito*: *colpet a colpet* – / – / *chupito* colpet, copeta / colpet, glopet / (II) colpet, glopet, xopet (*sense frase*). El Dicc62 no entra *chupito*.
- Clavo*: *agarrar-se a un clavo ardiendo* 'agafar-se a la taula de salvació / – / agafar-se (o agarrar-se) a una paret llisa / agafar-se a una paret llisa / agafar-se a una paret llisa.
- Clavo*: *clavar un clavo con la cabeza* tenir el cap dur (o la testa dura) / ser del morro fort / – / voler fer entrar el clau per la cabota / voler fer entrar el clau per la cabota. *No dejar clavo ni estaca en pared* emportar-se fins els claus de la paret; no deixar un clau en la paret / – / – / – / –
- Cobijo*: *cobijo* recer, empara, redós; fig., empara, refugi / (*no està cobijo*) *cobijarse* arrecerar-se, emparar-se / recer, aixopluc, redós / recer, empara f. / (II) recer, redós, empara. Al Dicc62, *cobijo* 'aixopluc'.
- Codo*: *hablar por los codos* xerrar pels colzes, parlar pels descosits / *hablar* (o *reír*) *por los codos* fig. xarrar (o riure) pels colzes / parlar pels descosits (o per les butxaques) / xarrar pels colzes, parlar pels descosits / (II) xarrar pels descosits.
- Colgar* (o *poner*) *un sambenito* 'penjar una càguila': penjar, posar un capell, posar (o fer) un bon capçal, penjar (algú) d'ésser trampista (o posar un capell de trampós) / = / penjar, posar un capell (o un capçal), penjar la llufa / posar un capell. Al Dicc62, 'etiqueta'. S'hi podria afegir 'càguila'.
- Correr*: *a todo correr* (o *a más correr*) a més correr / – / comes ajudeu-me /

cametes ajudeu-me (o cametes al cul, o cametes em valguen) / (II) cametes ajudeu-me, cametes em valguen, a tota virolla.

Correr: deprisa y corriendo – / loc adv. corrents, a corre-cuita, a cuita-corrents / corrents, a corre-cuita, a cuita-corrents / d'arrapa i fuig. El Dicc62 coincideix generalment amb les equivalències de l'EC, però en la part cat-cast. introdueix moltes novetats valencianes. Per exemple, 'd'arrapa-fuig' *deprisa y corriendo*.

Corretear: a la buena de Dios (corretear) 'a la dula'; (*corretear los niños*) belluguejar, a la bona de Déu / – / a la bona de Déu, a la babalà, engegant-les sense engaltar / vagarejar, rondar (*sense frase*).

Corro: (corro de personas) rotlle, rotllat; (*círculo*) rodona f., rotllana f. / (*cercos de personas; círculo*) rogle, rotlle, rotllana, rodona; *hacer corro* fer, rogle (o rotlle) / (*de personas*) rogle, rotllana f., roglada f. / *hacer corro* fer rogle / (II) rogle, rotle.

Cortar: cortar por lo sano tallar curt (o arran); *FIG.* tallar en sec / tallar curt / tallar en sec / *En sano: cortar por lo sano* tallar en sec (o curt, o de socarel) / (II) tallar en sec.

Cortar-se: (la leche, el ajo-aceite) tallar-se / triar-se, tallar-se / = / – / – El Dicc62 porta *cortar-se (la leche)* 'tallar-se', però en la part cat-cast. registra 'triar-se' (llet, salses) *cortar-se*.

Cosa: cosa sosa sense suc ni bruc / insuls, -a; sense suc ni bruc / sense suc ni bruc, insuls, -a / sonso, insípid (no frases). Podria afegir-s'hi ser un poagre.

Cuchillas: ponerse en cuchillas asseure's a la gatzoneta / loc adv. emponnat (o aponat) / a la gatzoneta / a la gatzoneta, aponat, emponnat / a la gatzoneta / (II) a la gatzoneta, aponat, ajocat.

Cuesta: auestas a coll, a coll-i-be, *FIG.* (responsabilitat) a sobre, al damunt / loc adv. al be, a coll / a coll, al be, a collibè / al be, a collibè. El Dicc62 hi afegeix 'a les espatlles'.

Culo: ser un culo de mal asiento (fam) cul d'en Jaumet / ser (o semblar) el cul d'en Jaumet / ser un belluguet, ser el cul d'en Jaumet / no parar en torreta, ser el cul d'en Jaumet / (II), no parar en torreta. El Dicc62 ho tradueix per 'el cul del Jaumet'.

Dar el pego: (fam.), ensarronar, enganyar / = / enredar, ensarronar, penjar (o posar) la llufa / enganyar, ensarronar; en la part val-cast, penjar (o posar) la llufa (a algú).

Destajo: a destajo (trabajo) a escarada, a escar, a preu fet; *hablar a destajo* (fam.), parlar pels descosits / loc adv., a preu fet, a escarada; *hablar a destajo* parlar pels descosits / a destall, a preu fet, a escarada / (*hablar*) pels descosits / *a destajo* a estall, a preu fet, a escar / (II) estall (*sense frases*). El Dicc62 registra 'a preu fet', però en la part cat-cast. introdueix 'escarada' i 'estall' *a destajo*.

Escardillo: jugar al escardillo (luz reflejada) rateta; (sota 'lluerna') fer lluernes

hacer la ratita (no té entrada ni per *ratita* ni per *rata*). En el cat.-cast.: fer la rateta (amb un mirall), *jugar al escardillo*, *hacer la rata* (o *ratita*) / ni *escardillo* ni *ratita*, sí en cat.-cast.: fer la rateta *hacer la ratita*, *jugar al escardillo* / *escardilla* o *escardillo* gr. aixadell, eixartell (*no frase*); sí en val.-cast. / no en cast., sí en val.-cast., fer la rateta *jugar al escardillo*.

Frente: *no tener dos dedos de frente* FIG. fam., no tenir dos dits de front (o de seny, o d'enteniment) / no tenir dos dits de coneixement (o de trellat, de seny) / no tenir dos dits de front (o de trellat o de seny o de coneixement) / no tindre dos dits de trellat (o de front, o d'enteniment), no tindre ni ric ni roc / (II) sota 'ric': no tindre ni ric ni roc *no tener dos dedos de frente*. El Dicc62 no registra 'ric' ni 'roc', però sí 'trellat' *juicio*, *conocimiento*, en la part cat-cast.

Gata: *a gatas* loc adv. de grapes, de quatre grapes / a gatameu, de quatre grapes (o potes) / a gatameu, de quatre grapes, de grapes, de quatre potes / a gatameu (o gatameus), de grapes (o de quatre grapes) (II) a gatameu, de grapes. El DIEC entra *a gatamau* i el Dicc62, *a gatameus*.

Hablar: *hablar por hablar* (o *por no callar*), *hablar a tontas y locas*: parlar per parlar; parlar a tort i a dret / parlar a tort i a dret / parlar per parlar; a tort i a dret / dir per dir; (sota *tonto*) a la babalà, de cor a pensa (o de cor i pensa) / (II) dir per dir; (sota *tonto*) a la babalà, a arreu. El Dicc62 tradueix *hablar a tontas y a locas* per 'clavar-les pels descosits'. S'hi podria afegir 'parlar foradat'.

Hora: *a última hora* a última (o darrera) hora / = / de última hora, d'última hora / a hora horada, a última hora.

Huevo: *andar* (o *ir*) *pisando huevos* FIG. fam., anar com qui aixafa ous / - / - / xafar, trepitjar (sense frase).

Jaleo: fam. (*ruido*) xivarri, rebombori, escàndol; (*jolgorio*) gresca, tabola, gatzara, xala; *armar un jaleo* armar tabola / (*ruido*, *desorden*) rebombori, xivarri, escàndol; (*discusión*, *riña*) gresca, avalot, baralla, gatzara / (*alboroto*) canyaret, esvalot, xivarri, aldarull; col.l. (*ruido*) xivarri, rebombori, aldarull, mullader, esvalot; (*jolgorio*) gresca, xala, barrila, tabola, xerinola; (*lío*, *confusión*) embolic, garbuix, bullit; *armar jaleo* armar tabola, fer canyaret, moure aldarull / rebombori; *armar jaleo* moure rebombori (o bullícia).

Juicio: *perder el juicio* perdre la raó (o el seny), tornar-se boig / - / (*discernimiento*, *derecho*) juí, judici; (*sensatez*, *razón*) trellat, enteniment, coneixement, seny, raó / perdre el seny (o la raó o el senderi), beure's el seny (o l'enteniment); (*razón*, *sensatez*) seny, enteniment, trellat, senderi, raó / perdre el cap (o la xaveta); *no estar en su juicio* (o en sus cabaes) no tindre trellat.

Mano: *ser mano de santo* oli en un llum / no en cast.-val.; sí en val.-cast. *oli*: ser com oli en un llum (o en un cresol) / oli en un llum (o en un cresol)

/ en cast-val no, sí en val-cast. ser com oli en un llum (o en un cresol) *ser mano de santo* / (II) ser oli en un llum.

Mella: *hacer mella* fig. fam. (*impresionar*) fer efecte (o cop); (*menoscabar*) tacar, entelar; (*perjudicar*) fer un forat (en patrimoni, *p. ex.*) / (*causar efecto*) fer efecte (o colp) / fer efecte (o forat o colp), afectar, colpir; FIG. (*dañar*) soscavar, minar, descoratjar / fer efecte; *mella*: osca, mosca; (*rotura*) escantell, descantell; buit / mossa, osca / – / – *No hacer la menor mella* FIG. fam. relliscar, no fer cap mena d'efecte / –

Menos: *menos mal* encara sort, sort que, encara raí, encara bo; *menos mal!* Quina sort!, Que bé! / *menos mal* encara sort, sort que; *¡menos mal!* Quina sort! Que bé! / *¡menos mal!* Quina sort, encara raí, encara bo; *menos mal* que sort (o gràcies o bon goig) que / encara com, encara sort, sort que (sota 'encara')... i encara (o encara bé, o encara bo, o i encara gràcies, o i encara sort, o encara com) y *menos mal que*. En II, 'encara com' no hi és ni per 'encara' ni per 'com'.

Mochuelo: *cargar con el mochuelo* fam., carregar els neulers, carregar el mort / – / carregar el mort (o les cabres o els neulers o les culpes) / carregar el mort.

Nada: *ahí es nada* Déu n'hi do!, Déu n'hi doret! / (sota *ahí*) *ahí es nada*. Déu n'hi do / – / ausades!, Déu n'hi do! / (II) ausades!, quasi res porta el diari, Déu n'hi do.

Ver: *¡Hay que ver!* Ja està bé, quina barra (protesta); Déu n'hi do (admiració) / – / ja està bé, ja n'hi ha prou; Déu n'hi do, Déu n'hi doret / ja està bé. 'Déu n'hi do' marca: molt, importància, indignació o sorpresa, admiració.

Ausades: no és al DEC; (Gregar) *seguro, ya lo creo, vaya que sí*; (Vorar) *seguro, ciertamente, en verdad*; (Bromera) 'ciertamente' (ningú cita el sentit de 'abundantment, molt'. El Dicc62, més modern i més pendent de les variants valencianes pel que fa a les entrades introdueix *ausades* 'ciertamente, en verdad'.

Novillos: *hacer novillos* FIG. fam., fer campana (o safrà) / fer fugina, fer campana, fer safrà / col.l., FIG. EDUC fer fugina (o campana o safrà) / fer fugina, fer campana, fer safrà. El Dicc62, en la part cat-cast., introdueix 'fer fugina' *hacer novillos*.

Pedazo: *pedazo de alcornoque* FIG. fam., tros d'ase (sota *alcornoque*): *pedazo de alcornoque* tros de quòniam / tros d'ase (sota *alcornoque*): tros de quòniam / tros de quòniam / (*pedazo de alcornoque (o de animal o de bruto)* un tros d'ase (o d'animal) / (II) cap de suro, tros d'ase. El Dicc62 registra 'tararot' com a substantiu en el sentit de *torbellino, bullebulle*. Per a mi la millor traducció és 'tararot' o 'taral·lirot'.

Pegar: *pegar (o prender) fuego* encendre (o calar) foc / *prender fuego* calar, botar; (*la lumbre*) encendre / (sota *prender fuego*) calar (o botar) foc) / *prender (incendiar)* botar, calar.

Pegarse como una lapa: fig. fam. ésser una paparra, ésser un (o una) plepa / apegar-se com una llapassa / – / *pegarse como una lapa* apegar-se com una llapassa (II) (*persona pesada*) llapassa, caparra, plepa. El Dicc62 ho tradueix per ‘arrapar-se com una llagasta’.

Pescar: *no saber lo que se pesca*: no saber el que s’empesca (o s’empatolla); *no saber por donde se anda* no saber algú el que es fa; *no saber donde tiene la mano derecha* (o *lo que trae* (o *lleva*) *entre manos*) no saber on té la mà dreta, no saber amb quina mà se senya / no saber què es fa (o què es pesca) o què es diu (o què s’empatolla); mà dreta (*sense frase*) / (en cast.-val., no diu res); sota ‘ras’: no saber si està ras o si plou *no saber cuál es su mano derecha*; no en mà ni saber.

Pino: *en el quinto pino*: a la quinta forca, a l’altra part del món / fig. al blau de la mar, on brama la tonyina / loc adv fig. coll. a la quinta forca, al blau de la mar, on brama la tonyina, qui sap on / en la quinta punyeta (o forca), a l’altra part del món (II) en la quinta punyeta. (Sota a la quinta forca *donde Cristo perdió el gorro*; en *gorro* no porta res). En DEC cat-cast. a la quinta forca *en el quinto pino, donde Cristo perdió las voces*.

Puñeta: *hacer la puñeta* (pop), fer la punyeta, fer la guitza / fer la punyeta / fer la punyeta (o la guitza o la llesca) / *hacer la puñeta* fer la punyeta (o la mà, o la guitza) (II) en val.-cast. ‘fer la mà’ *hacer la puñeta*.

Reliquia: (*de una enfermedad*) relíquia / sota ‘reliquia’ res, però en ‘recialla’ (allò que resta d’una cosa passada) *resto, reliquia*; (dolor o xacra que resulta o queda com a residu d’una malaltia) *secuelas, achaques* / (*secuela*) recialla; (*cosa vieja*) relíquia / relíquia (no especifica res); en la part val-cast. recialla *resto* (m).

Secuela: seqüela; *achaque* (*reliquia de una enfermedad*) xacra, infermetat, alifac / seqüela xacres (pel val.-cast., no entra ‘alifac’) / (*de una enfermedad*) seqüela, recialla, ròssec *Med.* xacra, alifac / seqüela (II) seqüela, recialla, alifac, xacra.

Resto: *echar* (o *envidar*) *el resto* fig. fer un vaitot, posar-hi el coll / posar-hi el coll, fer un vaitot / – / tirar el lleu, posar el coll (II) tirar el lleu. També podria afegir-s’hi ‘traure el lleu’.

Retortero: *andar* (o *ir*) *al retortero* fig. fam. (*ocupado*) anar de bòlit (o de cul); (*ansioso*) frisar per, fondre’s per; *llevar* (o *traer*) *al retortero* fig. fam. (*dominar*) tenir dins el puny, tenir ficat a la butxaca, fer ballar com una baldufa (o com un putxinelli, o com una titella); (*baquetear*) fer anar d’Herodes a Pilat, fer anar com una pilota / (*andar*) anar de bòlit, anar de cul; *llevar* (o *traer*) (*dominado*) tenir dins la butxaca, tenir dins el puny (*ir de un lado a otro*) fer anar com una pilota, fer anar d’Herodes a Pilat / (*andar*) anar de bòlit (o de cul); *llevar* (o *traer*) fer anar com una pilota, fer anar d’Herodes a Pilat; (*dominado*) tenir dins la butxaca (o

dins del puny) / *andar* (o *ir*) de *retortero* anar de cul, anar d'Herodes a Pilat (II) anar de cul.

Saber: *saber mal* (*causar enfado*) empipar, rebentar; (*causar disgusto*) saber greu / saber greu (o mal); rebentar, empipar / saber greu, saber mal, recar / saber greu (o mal) (II) saber mal (o greu).

Saber: *se las sabe todas* sap quin pa hi donen, és un gat vell / *sabérselas todas* ser un gat vell, saber quin pa li donen / saber el pa que s'hi dóna, saber-la llarga, ser un gat vell / saber-la molt llarga, ser un gat vell, saber més que les rates de la seu (II) saber-la molt llarga.

Soslayo: *al* (o *de soslayo*) al biaix, al través, obliquament, de gairell; (*de reojo*) de reüll, de cua d'ull / de (al) biaix, de través, de gairell; mirar de reüll (o de cua d'ull) / al (o de) biaix, de gaidó, de gairell / – / de reüll, de biaix; (sota *de costado*) de costat, de canto, de gaidó (part val-cast. de gairó, de gaidó). El Dicc62 només defineix *de soslayo* 'de biaix', però té entrades en la part cat-cast., de 'de gaidó' i 'de gairell'.

Tarde: *tarde o temprano* 'tard o enjorn': tard o d'hora, prest o tard / tard o d'hora / – / prompte o tard, tard o d'hora. El Dicc62 registra 'enjorn' *temprano*, en la part cat-cast.

Trancas: *a trancas y barrancas*, 'a espentes i redolons': a empentes i rodolons / – / a empentes i redolons / a espentes i redolons, a trossos i mossos (II) a espentes i redolons.

Trapicheo: *andar con trapicheos* estar ficat en tripijocs / tripijoc, martingala (*no frase*) / martingala, tripijoc / (*manejo*) maneig, tràfec, trafica / (II) (*manejo*) maneig, tràfec; ficar-se en un vectigal, en un embull. El Dicc62 registra 'vectigal' *fastidio, palo, molestia*, en la part cat.-cast.

Vela: *estar a dos velas* estar en la misèria (o sense un xavo) / – / *estar* (o *quedar-se*) *a dos velas* FIG. *estar* (o *quedar-se*) en la misèria / *estar a dos velas* estar pelat (o arruïnat), no tindre ni un gallet (II) *estar pelat*, no tindre ni un gallet. S'hi pot afegir 'quedar-se a mitan requesta'.

Viento: *largar-se con viento fresco* 'escampar el poll': agafar el portant, tocar el dos / *largarse* anar-se'n, tocar el dos (o el pirandó), fotre el camp / tocar el dos (o pirandó), guillar, picar sola, fotre el camp; (sota *viento*) *irse a tomar viento* anar a pastar fang; (*salir mal*) anar-se'n en orri, tornar-se aiguapoll / *largarse* (*irse*) anar-se'n, pegar a fugir, tocar el dos (o el pirandó) (II) anar-se'n, pegar a fugir, pirar-se.

4. CONCLUSIONS

a) La correspondència catalana de la fraseologia castellana dels diccionaris bilingües és cada vegada més precisa i completa, de manera que els usuaris, traductors, lectors o escolars poden elegir millor les formes a usar o saber

amb més preció què signifiquen. Aquest avanç ha estat fruit d'una millor investigació i d'una millor valoració del lèxic i fraseologia valencians, començada per escriptors com Enric Valor, coautor juntament amb Rosa Serrano d'un quadernet didàctic sobre *Expressions peculiars de la llengua: locucions i frases fetes* (Tàndem, 1993). Així mateix la presència del valencià en els diccionaris catalans ha augmentat gràcies al DIEC 1995, com es pot comprovar en el Diccionari d'Edicions 62, especialment pel que fa a les entrades de lexemes, no de fraseologia.

b) Les unitats fraseològiques són l'element més singular d'una llengua perquè contenen l'ànima i les experiències del poble que la parla. Però a més, en una llengua en convivència amb una altra de més forta socialment, les expressions fetes presenten un valor afegit com la toponímia: són el darrer reducte de pertinença col·lectiva i diferenciació de l'altra llengua i el lloc de conservació de molts lexemes ja esmortits. Per això la necessitat d'elevat a categoria literària les més arrelades i generals a tots els valencians i usar-les en literatura, en cine i en tots els registres. No cal dir que gairebé totes les locucions valencianes citades en aquest treball han estat usades en les meues traduccions.

c) Una bona traducció, igual com una bona obra literària, no té res a veure amb el lèxic nou o vell, literari o popular, usat, ni amb les variants formals emprades, com ja ho demostraren els nostres clàssics del Segle d'Or. L'important és la seua combinació, la seua gramàtica literària, els seus suggeriments, les metàfores aconseguides, la complicitat i el plaer estètic del lector. I açò s'aconsegueix igual siga quin siga el model de llengua emprada una vegada passada la sorpresa inicial. I açò pot servir per als valencians i per als catalans. Per què, si no fos així, com entendrien Estellés fora de València, per citar-ne un cas?

d) Si la literatura vol ser estèticament efectiva per als valencians, si vol fer un paper social i educatiu en l'hora actual, crec que el millor mètode de composició i traducció és la introducció de les formes ben vives i patrimonials valencianes sense tradició literària al costat dels mots i locucions consolidades literàriament, a la manera del vers que he traduït de Maria Beneyto:

«Se despereza la luz, se despereza el día 'Es despereza la llum, es desempereix el dia'»
(en *Quasi un poc de res*, 2001: 25).

e) La realitat lingüística aconsella usar les expressions pròpies de cada zona segons l'autor i segons el públic receptor. Per tant, per a coordinar la gran quantitat de locucions territorials existents i aconseguir vehicular-les en tot el territori, activament o passivament, hi cal la col·laboració de tothom: lingüistes, escriptors, organismes, etc. Per això, crec que seria hora que totes les institu-

cions de la nostra llengua s'uniren i realitzaren un diccionari-atles d'unitats fraseològiques. Tal com he dit al principi, de gent i diners en tenim, només falta voluntat de col·laboració entre tots. Estic segur que esta col·laboració seria un nou símbol d'unió entre totes les terres de parla catalana i un missatge als nostres conciutadans i polítics que, per damunt de discrepàncies estratègiques i puntuals, tenim la voluntat de persistir i col·laborar. Gràcies.

EMILI CASANOVA
Universitat de València/AVL